

EDITORIAL

L'historiador de l'art i la gestió del patrimoni

En el període d'un quart de segle, el perfil professional de l'historiador de l'art a l'Estat espanyol ha experimentat un gir copernicà, una mutació crucial i probablement irreversible. En general, abans, hom identificava automàticament l'historiador de l'art amb un docent de la seva matèria, fos a la universitat, fos a l'ensenyament mitjà, encara que, en aquest últim cas, el sistema d'oposicions no afavoria l'especialització, ans al contrari: recordem que el titulat en Història de l'Art havia de competir amb els llicenciats en Història o altres titulacions. De forma menys mecànica, també es podia reconèixer l'historiador de l'art en la figura dels professionals, més aviat escassos, que havien optat per fer carrera dins les institucions museístiques del país, poques i amb plantilles molt deficientes. Per descomptat, la investigació no es tenia per una sortida professional —n'hi ha prou amb un record a la sistemàtica marginació de la nostra disciplina en el si de la delegació catalana del CSIC, fundada l'any 1942—, sinó que estava conceptualitzada com una funció més del docent, en particular de l'universitari. Les raons d'aquesta interpretació restrictiva de la nostra professió són, segurament, múltiples i heterogènies, però algunes de les més decisives deuen ser la relativa juvenesa de la titulació com a disciplina universitària, supeditada fins a èpoques molt recents a altres titulacions (Geografia i Història, Filosofia i Lletres), la manca d'una tradició d'agrupacions corporatives —com ara col·legis professionals— i centres específics de recerca, la raquíta transcendència pública dels vells museus d'art, etc.

Aquest panorama ha canviat substancialment en els últims anys, i per a bé. L'aparició i difusió d'una poderosa indústria cultural que pretén donar resposta a la creixent demanda social de temes culturals i artístics (¿cal recordar el desorbitat i no sempre explicable èxit popular d'algunes exposicions?), la consolidació d'una consciència col·lectiva de defensa del patrimoni artístic —moble i immoble— del país, la creació o reorganització de les institucions museístiques —no sols nacionals, sinó també comarcals, locals, diocesanes, etc.; i no sols públiques, sinó també privades i públiques de gestió privada—, la globalització dels coneixements i la fàcil circulació de les persones —en altres paraules: la propagació del «turisme cultural» i, per què no dir-ho?, una certa banalització d'antics paràmetres culturals més elitistes—, són explicacions prou sòlides per entendre dos fets inqüestionables: d'una banda, l'èxit de la història de l'art com a disciplina universitària (d'uns anys ençà, el Departament d'Art de la UAB és el segon en nombre d'alumnes matriculats, darrere de la titulació d'Història, i aquest triomf es pot extrapolar a la resta de l'Estat); d'una

altra banda, la ja assenyalada transformació del perfil professional dels nostres titulats. En aquest sentit, resulta molt reveladora l'estadística elaborada pels responsables del llibre blanc de la titulació, una publicació pensada per afavorir l'adaptació de la titulació a l'espai europeu d'educació superior (EEES). En resum, segons aquesta font, poc més d'una quarta part dels llicenciats en Història de l'Art que assumeixen feines vinculades amb aquesta titulació es dediquen a activitats de conservació museogràfica, de gestió d'exposicions i d'intendència en el mercat artístic; un altre vint per cent fa tasques de difusió del patrimoni historicoartístic; i un dotze per cent més, de protecció i gestió del mateix patrimoni —a l'Administració pública, posem per cas. Tot plegat, gairebé un seixanta per cent dels nostres professionals treballen en feines de conservació, gestió i difusió del patrimoni. En canvi, només una quarta part persevera en el perfil més tradicional, definit per l'ensenyament i la recerca científica. Encara que en el futur aquests percentatges s'hauran de corregir o matisar, no podem negar que són un signe eloqüent de l'actual panorama professional de la nostra disciplina i probablement d'una tendència a l'alça.

I, tanmateix, aquesta metamorfosi, que ens ha convertit *de facto* en els agents preponderants en l'intricat univers de la gestió del patrimoni historicoartístic, encara no ha trobat prou ressò en la legislació, ni en l'estatal ni en l'autonòmica. A diferència dels arqueòlegs i dels arquitectes, que han vist reconeguts els seus coneixements i la formació especialitzada —sens dubte, perquè també han lluitat de manera perseverant per aconseguir-ho—, els historiadors de l'art segueixen sense gaudir de la responsabilitat legal, del prestigi i de les funcions que poden i haurien d'assumir d'acord amb la seva instrucció universitària. Ara com ara, la legislació que vetlla pel nostre patrimoni cultural ens ignora. Així, per exemple, el Decret 232/2001 sobre el personal tècnic i directiu de museus es refereix genèricament al «personal tècnic» necessari per poder desenvolupar les seves funcions correctament, sense especificar la formació necessària dels diferents recursos humans que han d'assumir les feines, nombroses i heterogènies, que una llista adjunta assigna a aquest vague «personal tècnic superior», llevat d'exigir una titulació superior universitària i coneixements específics en museologia —que també es detallen en un annex. L'Administració tampoc no creu necessària, si més no de forma explícita, la nostra participació en els òrgans consultius i de participació en matèria de patrimoni cultural; la Junta de Museus de Catalunya, posem per cas. La comissió executiva d'aquesta junta integra per llei onze «tècnics de reconegut prestigi en qualsevol de les disciplines relacionades amb els museus», nomenats per diferents institucions i organismes polítics, a més de la Conferència Episcopal Tarraconense; però res no se'ns diu sobre la formació i titulació d'aquells «tècnics». O bé, la majoria dels integrants de la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació de Béns del Patrimoni Cultural de Catalunya són tècnics de diversos departaments de la Generalitat, és a dir, responsables polítics i funcionaris, encara que també s'hi incorporen per llei cinc «persones de reconeguda competència en els diferents camps d'actuació de la Junta». Encara, les comissions del Patrimoni Cultural, dependents del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, consten majoritàriament de polítics i funcionaris (això sí, amb un representant del Servei d'Arqueologia, que és arqueòleg, i un altre del Servei del Patrimoni Arquitectònic, que és arquitecte), a més de «tres membres de lliure designació per part del director general del Patrimoni Cultural d'entre persones de reconeguts mèrits en el camp del patrimoni cultural i que siguin prou representatives de les seves diverses branques: arquitectura, història de l'art i arqueologia». Almenys en aquest cas, la legislació reconeix l'existència de la nostra disciplina. Sigui com vulgui, un cop ja hem assolit la irreversible homologació de la titulació —un fet que ha de culminar a partir del pròxim curs acadèmic amb el procés d'adaptació a l'EEES—, caldria dissenyar estratègies que afavoreixin el definitiu reconeixement social i jurídic de la nostra disciplina, a més de la seva adequació als reptes culturals que ens ha de plantejar el futur immediat.